

TUO MAINIO VALLANKUMOUS

Pertti Suhonen

»Sitten tulivat uudet sosiaaliset liikkeet kuin ilmestys. Alkoivat uudet keskustelut kriisistä, nyt ulkoisen luonnon ja ihmisen sisäisen luonnon välisestä kriisistä, erityisesti subjektiviteetin kriisistä ja narsismista uutena sosialisatiotyypinä.» »Mikä on tämän mielenkiinnon takana? Onko kyse kriisistä? Entä jos takana onkin hidas muuntuminen, koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan jatkunut ja nyt esiin työntyvä? Inglehartin kirjan nimi *The Silent Revolution* ei ole hassumpi vaikka se puhuukin vain arvoista. On käynnissä hidas kulumisprosessi, jonka moniulotteisuutta saatamme vain arvailla.» (Noro 1982a, 40, katso myös Noro 1982b)

Tämän »hiljaisen vallankumouksen» avulla Sänkiaho selittää »Koivisto-ilmiotä» ja ennakoi uutta politiikkaa, joka ei enää perustu »materiaalisiin arvoihin» (Sänkiaho 1982a). »Puolueet ovat vasta etsimässä paikkaansa tässä uudessa arvomaailmassa. Kuitenkin nuoriso suunnistaa jo sen mukaisesti politiikkain taistelutantereille. Tämän seurauksena niin meillä kuin muuallakin »vihreiden potentiaalinen kannatus on noussut tosi korkealle.» (Sänkiaho 1982b)

Myös Hirsch ja Roth (1981, 12) puhuvat Inglehartin käsittein ja hänen käynnistämäänsä keskusteluun viitaten »postmaterialistisista arvoista» tarkastellessaan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden perustaa.

Jotakin on siis tapahtumassa. Sen luonnehtii Ronald Inglehart näin: »On ollut käynnissä hiljainen vallankumous, joka vähitellen mutta perusteellisesti muuttaa poliittista elämää kautta läntisen maailman» (1977, 363). Alunperin hän tarkoitti arvojen kumousta (Inglehart 1971), mutta laajensi kumouksen käsitteensä koskemaan myös kansalaisten valmiuksia politiikkaan.

Tarkastelen tässä kirjoituksessa Inglehartin tematisoimaa »arvokumousta». Lähdän liikkeelle niistä empiirisistä yleistyksistä, jotka on otettu laajaan käyttöön ja annan Inglehartin kertoa mistä on kysymys. Tuonnempana sitten arvioin hänen käyttämänsä empiiristä tutkimustapaa, johon yleistyksiset perustuvat, ja esitän sen nojalla käsitykseni arvokumouksesta.

Mistä vallankumouksessa on kysymys

Inglehartin mukaan tilanne on seuraava. Pitkälle teollistuneissa länsimaissa kansalaisten yhteiskunnalliset arvot ovat muuttuneet vähitellen toisen maailmansodan jälkeen, ja tuo muutos tulee jatkumaan edelleen. Materialistiset ar-

vot korvautuvat »postmaterialistisilla», kovat arvot pehmeillä ja elintason arvostaminen muuttuu elämisen laadun arvostamiseksi.

Arvostustensa perusteella ihmiset voidaan jakaa kahteen tyyppiin, joiden väliin jää vielä joukko epäselviä tapauksia. Näitä ryhmiä Inglehart kutsuu yksinkertaisesti materialisteiksi ja postmaterialisteiksi. Arvokumouksessa on kysymys edellisen tyyppin vähenemisestä ja jälkimmäisen lisääntymisestä. Tilanne 70-luvun alussa, jolloin Inglehart teki ensimmäiset vertailevat tutkimuksensa Euroopan Yhteisön maissa, ilmenee seuraavasta taulukosta.

Taulukko 1. Arvotyyppien jakautuminen eräissä maissa 1972—73.

	Materialisteja %	Postmaterialisteja %
Belgia	25	14
Hollanti	31	13
USA	31	12
Sveitsi	31	12
Luxenburg	35	13
Ranska	35	12
Britannia	32	8
Italia	40	9
Saksan Liittotasavalta	42	8

Lähde: Inglehart 1977, 38.

Ranska edustaa mediaania EC-maista. Siellä materialisteja oli 35 % ja postmaterialisteja 12 %. Kumousta edustava luokka ei siis ole kovin suuri vielä. Eikä luokkien välinen kokosuhde myöskään muuttunut Inglehartin tutkimana periodina 1970—76 (1977, 104).

Hiljainen vallankumous ei ole kuitenkaan niin heikoilla, kuin prosenttilukujen perusteella voisi päätellä. Postmaterialistit ovat nimittäin keskimääräistä aktiivisempia. Heillä on myös poliittisia valmiuksia muita enemmän. He ovat pitkälle koulutettuja ja vaikuttavissa asemissa yhteiskunnassa.

Postmaterialistit ovat tyytymättömiä vallitseviin poliittisiin järjestelmiin, joiden puitteissa he useimmiten äänestävät vasemmistopuolueita. Postmaterialismi esiintyy uuden tyyppisenä poliittisena toimintana, uusina yhteiskunnallisina liikkeinä. Näistä Inglehart mainitsee mm. ympäristönsuojelua ajavat liikkeet ja 60-luvun lopun opiskelijaliikkeet. Varsin mielenkiintoinen on hänen toteamuksensa siitä, että itse asiassa ensimmäinen ja laajimmalle levinnyt postmaterialistinen reaktio oli uusmarxismi. (Inglehart 1977, 365—372)

Inglehartin kirjoitustapa on viileän asiallinen. Siitä huolimatta jää vaikutelma, että hän suhtautuu sympaattisesti hiljaiseen vallankumoukseen. Se näyttää positiiviselta vaihtoehdolta niiden uhkaavien kehitysnäkymien edessä, jotka varjostavat ihmiskuntaa. Materialistit eivät kasvavia ongelmia pystyisi

ratkaisemaan. Inglehart näyttää asettavan toivonsa postmaterialisteihin ja heidän uusiin arvoihinsa, jos he vain pysyvät kohtuudessa ja tunnustavat realiteetit. Näitä realitetteja on hänen käsityksensä mukaan mm. se, että maailman nälkää ja kehitysongelmia ei pystytä ratkaisemaan, jos luovutaan kehittyvästä teknologiasta ja siirrytään nollakasvuun kehittyneiden maiden talouksissa niinkuin monet vaihtoehtoliikkeet edellyttävät.

Jatkuva kumous

Arvojen vallankumouksen voima on sen jatkuvuudessa. Tämä jatkuvuus ja itse asiassa koko kumouksen olemassaolo perustuu kahteen hypoteettiseen ajatusrakennelmaan. Niiden pätevyys varassa koko teoria seisoo tai kaatuu.

Ensinnäkin Inglehart olettaa arvojen muodostuvan yksilön tarpeiden kautta. Maslowin tarvehierarkiaan viitaten hän esittää ihmisten arvostavan sellaisia asioita, jotka auttavat tyydyttämään tyydyttämättömiä tarpeita. Jos fyysisten tai turvallisuutta koskevien tarpeiden tyydyttäminen on vajaata tai uhattuna, arvot liittyvät sellaisiin asioihin tai instituutioihin, joiden oletetaan edistävän näiden tarpeiden tyydyttämistä. Näin syntyvät materialistiset arvot. Hierarkiassa ylemmät tarpeet eivät ole aktuaaleja eivätkä pysty näinollen virittämään arvoja. Mutta kun alemman tason tarpeet on riittävästi tyydytetty aktuaalistuvat arvostuksen, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja itsensä toteutumisen tarpeet. Tässä vaiheessa ei arvojen priorisoinnissa ole enää sijaa alempien tarpeiden tyydyttämistä palvelevilla asioilla vaan arvostukset liittyvät ylempien tarpeiden tyydyttämiseen. Postmaterialistit kuuluvat tähän jälkimmäiseen ryhmään.

Toinen hypoteesi täsmentää kuvaa arvojen muodostumisesta. Arvojen priorisointi määräytyy nimenomaan lapsuuden ja nuoruuden kehitysvuosien aikaisen tarpeentyydytyksen tason perusteella. Lapsuudessa muodostuneet arvot säilyvät sitten koko aikuisiän. Tätä arvojen säilyvyyden oletustaan Inglehart (1977, 23) perustelee sillä, että »yleisimmin hyväksytyjä käsityksiä yhteiskuntatieteissä on ajatus että ihminen pyrkii säilyttämään tietyn perusuonteensa läpi aikuisiän sellaisena miksi se on lapsuudessa ja nuoruudessa muodostunut».

Tämä arvojen ja persoonallisuuden käsittäminen yhtä pysyviksi ominaisuuksiksi ja yhtä deterministisesti määräytyviksi on Inglehartin tutkimuksen yksi perusheikkous, joka saattaa koko ajatuksen hiljaisesta vallankumouksesta epäuskottavaksi. Arvojen tietoinen ja perusteltu omaksuminen ja niiden muuttumisen mahdollisuus kuuluvat toki perustavina elementteinä kaikkiin sellaisiin ajatusrakennelmiin, joissa ihmisten subjektiviteettiin perustuva demokratia nähdään ihanteeksi tai edes mahdolliseksi. Ja Inglehart itse ihanoi tällaista demokratiaa. Tältä osin hänen ajatteluaan vaivaa nähdäkseni ratkaisematon looginen ristiriita.

Vielä hämmäntävämmältä vaikuttaa ajatus arvojen deterministisyydestä ja elinikäisyydestä, kun otetaan huomioon se taso millä arvoja empiirisesti mitataan. Siihen palataan tuonnempana.

Teoria arvokumouksesta perustuu edellä esiteltyjen hypoteesien tai pareminkin aksioomien ohella Euroopan reaaliseen historiaan. Ne eurooppalaiset, jotka ovat joutuneet elämään kasvuvuotensa maailmansotien ja talouspulan jaloissa ovat oletettavasti materialisteja arvosuuntaukseltaan. Heidän fyysiset ja turvallisuuden tarpeensa olivat lapsuuden merkityksellisinä aikoina puutteellisesti tyydytetyjä. Nämä ikäluokat joutuvat preferoimaan materialistisia arvoja ja kerran materialisti on aina materialisti.

Sen sijaan toisen maailmansodan jälkeisen läntisen Euroopan ikäluokat ovat eläneet rauhan ja taloudellisen hyvinvoinnin oloissa. Kun perustarpeet jo lapsuudessa olivat turvattuja määräytyi arvo-orientaatio hierarkiassa ylempien, materialististen tarpeiden jälkeen aktualisoituvien tarpeiden perusteella. Näin syntyivät postmaterialistien ikäluokat. Kun rauha ja hyvinvointi jatkuvat kasvaa postmaterialisteiksi determinoitujen ikäluokkien osuus luonnonlainomaisesti.

Empiirinen todistelu

Ronald Inglehart kehitteli ajatuksiaan 60-luvun loppupuoliskolla Ranskassa tekemänsä tutkimuksen yhteydessä (1971, 991—993). Laajoihin empiirisiin aineistoihin hän pääsi käsiksi osallistuessaan Euroopan Yhteisön jäsenmaiden yhteistyönä tekemiin vertaileviin mielipidetutkimuksiin vuodesta 1970 alkaen. Jo vuosikymmenen alun survey-aineistojen perusteella hän oli valmis pitämään hiljaista vallankumousta empiirisesti toteen näytettynä (1971; 1977, 33—34). Todistelu perustuu toisaalta ikäluokkien ja toisaalta historialtaan erilaisten yhteiskuntien vertailuun. Ensimmäinen empiirinen edellytys on tietenkin se, että ikäluokat poikkeavat toisistaan arvoprioriteettien suhteen.

Taulukko 2. Arvotyypit ikäluokittain kahdessa maassa vuosina 1970—71.

Ikäluokka v.	Saksan Liittotasavalta		Iso Britannia	
	Materia- listeja %	Post- materia- listeja %	Materia- listeja %	Post- materia- listeja %
16—25	22	22	29	13
26—35	36	14	28	10
36—45	47	9	31	8
46—55	47	7	35	6
56—65	58	4	41	6
66+	55	4	47	4

(Pienin ikäluokkakohtainen frekvenssi oli 474)

Lähde: Inglehart 1977, 32.

Ikäluokkien väliset erot ovat silmiinpistävät ja johdonmukaiset. Muissa vertailussa mukana olleissa maissa tilanne oli samansuuntainen. Ikäluokat poikkesivat niissä enemmän kuin Isossa Britanniassa mutta vähemmän kuin Saksan Liittotasavallassa. Toisen maailmansodan jälkeen syntyneessä rauhan ja hyvinvoinnin sukupolvessa materialistien ja postmaterialistien suhde oli Saksan Liittotasavallassa 1 ja Isossa Britanniassa 2.2. Toisen maailmansodan aikana lapsuuttaan eläneen sukupolven kohdalla vastaavat suhdeluvut olivat Liittotasavallassa 13.8 ja Britanniassa 11.8.

Erot ikäluokkien välillä eivät tietenkään sinänsä kerro arvojen määräyty-misestä lapsuuden olosuhteiden mukaisesti saati niiden säilyvyydestä olosuhteiden muuttuessa. Kysehän voi olla ikäkauteen ja elämänvaiheeseen liittyvistä arvostuseroista, jotka selittyvät tarpeiden tai osakulttuurien eriytymisestä ikäkausittain.

Kansainvälisen vertailun perusteella Inglehart kuitenkin päätyi siihen, että kyse on nimenomaan sukupolvien lapsuusvuosien kokemuseroista. Hänen todistelunsa on seuraavanlainen. Kuuden maan vertailussa ikäluokkien arvoerot olivat suurimmat Saksan Liittotasavallassa ja pienimmät Britanniassa. Toisaalta talouskasvu on ollut Liittotasavallassa toiseksi voimakkainta mutta Englannissa hitainta. Lisäksi Englanti pääsi vähällä maailmansodista kun taas Saksa joutui kärsimään raskaasti. Siis ikäluokkien erot lapsuusajan tarpeiden tyydyttämisen suhteen olivat Saksassa suurimmat ja Englannissa pienimmät, mistä sitten seurasi vastaava vaihtelu arvoissa.

Todistelussa on kuitenkin pahoja aukkoja. Miksi briteistä niin pieni osa on arvosuuntaukseltaan postmaterialisteja verrattuna saksalaisiin, vaikka kaikkien tutkittujen ikäluokkien lapsuusvuosina Englannin talous on ollut suhteellisen vakaa ja bruttokansantuote asukasta kohden korkeampi kuin Saksassa? Vaikka Liittotasavallan talouskasvu olikin nopeata oli se hyvinvoinnin taso, jonka puitteissa nuorimmatkin ikäluokat arvo-orientaatiotaan loivat, vielä kovin alhainen.

Sitäpaitsi Inglehartin äärimmäisen deterministis-materialistinen selitysmalli on altis niille ongelmille ja virheille, joita kulttuurien välinen vertailu usein tuo tullessaan. Ei kai voida mitenkään olettaa, että brittiläinen ja saksalainen kulttuuri olisivat niin yhdenmukaiset, että arvoprioriteetit niissä muodostuisivat samanlaisin perustein. Vaikka tänä päivänä tuota yhdenmukaisuutta olisikin, niin kyllä natsi-Saksa ja 30-luvun Englanti loivat hyvinkin erilaiset kulttuuri-ilmastot silloisen nuorison arvo-orientaatiolle.

Eikö voisi myös ajatella niin, että kysymys onkin sukupolvien välisestä ristiriidasta eikä pelkästään arvostuseroista. Aiheita arvoristiriitaan on tällöin Englannin sukupolvien kesken vähemmän kuin Saksassa entisen natsinuorison ja sodanjälkeisen sukupolven välillä.

Arvojen operationaalinen sisältö

Arvokumouksen ulottuvuutta materialististen ja postmaterialististen arvo-

jen välillä on tähän mennessä tarkasteltu lähinnä käsitteellisellä tasolla. Arvot on määritelty tarpeiden avulla. Empiirisissä tutkimuksissa nuo arvosuuntaukset edellyttävät operationalisointia. Vuonna 1970 tehdyssä Euroopan Yhteisön mielipidetutkimuksessa käytetty kysymys on sittemmin toistettu useina vuosina ja kymmenissä maissa. Arvojen operationaalistaminen perustui seuraavaan kysymysmuotoiluun:

»Jos Sinun pitäisi valita seuraavista asioista, mitkä ovat ne kaksi, jotka näyttäisivät Sinusta toivottavimmilta?

- Järjestyksen ylläpitäminen maassa
- Ihmiset saisivat enemmän sananvaltaa tärkeissä poliittisissa päätöksissä
- Taistelu hintojen kohoamista vastaan
- Sananvapauden puolustaminen»

Järjestyksen ylläpitäminen ja hinnankorotusten vastustaminen yhdessä muodostavat materialistisen arvoulottuvuuden ja sananvapauden puolustaminen ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen postmaterialistisen. Kun puolet tutkituista eri maissa sijoittuivat jompaan kumpaan arvotyyppiin katsottiin osioiden korreloivan riittävästi ja näin osoittavan arvoulottuvuuden todellisuuden.

Ajatellaanpa kysymyksen osioiden välisiä sisällöllisiä suhteita ja niiden kytkeä inhimillisiin tarpeisiin, jonka piti olla teoreettinen lähtökohta. Vaatii paljon mielikuvitusta esittää järjestyksen ylläpitäminen ja hinnankorotusten vastustaminen yhteiskunnallisiksi tavoitteiksi, jotka liittyvät yksilöiden fyysisten tarpeiden puutteelliseen tyydyttämiseen. Näiden välinen korrelaatio rakentuu sitä paitsi pääosin käänteisesti sen takia, että kaksi muuta osiota ovat sisällöllisesti niin lähellä toisiaan. Sananvapauden puolustaminen ja kansalaisten sananvallan lisääminen ovat sellaisia demokratian arvoja, joista toisen valinta merkitsee luontevasti myös toisen valintaa tai toisen hylkääminen toisenkin vähättelemistä.

Nämä demokratiaosiot itse asiassa virittävät koko arvoulottuvuuden. Korkeampien inhimillisten tarpeiden alueesta ne kuitenkin kattavat vain hyvin kapean kaistan.

Näyttää aivan ilmeiseltä, että operationaalisesti mitatut ja muodostetut arvoulottuvuudet eivät validisti vastaa tarpeiden hierarkiaa ja sisältöä eivätkä näin ollen myöskään niistä johdettuja teoreettisia arvosuuntauksia, materialistisia ja postmaterialistisia arvoja. On syytä huomauttaa, että koko tämä arvoja kuvaava käsitepari onkin otettu käyttöön vasta Inglehartin kirjassa vuonna 1977 (s. 28). Aiemmissa yhteyksissä samoja tuloksia julkaistaessa hän käytti arvosuuntauksista nimityksiä »voitontavoittelu» (acquisitive) ja »postporvarillisuus» (postbourgeois) (1971). Nämä erottelevat uusia käsitteitä paremmin osioiden sisällöllistä kahtiajakoa, mutta yhteys tarveteoreettisiin lähtökohtiin on heikompi.

Joka tapauksessa kytkeä operationaalisen ja käsitteellisen tason välillä on pahasti epäonnistunut. Syytä on vaikea ymmärtää. Vuoden 1970 EC-tutkimuksen lomakkeessa olisi ollut useita kysymyssarjoja, jotka olisivat käytet-

tyä kysymystä paremmin mitanneet tarvehierarkian eri tasoja vastaavia arvoja. Niiden käytön sijasta Inglehart todisteli materialismin ja postmaterialismin olevan todellisia perusarvoprioriteetteja faktorianalyysillä, johon neljän osion lisäksi oli otettu mukaan kahdeksan muuta. Niistä pääosa koski alkuperäisten osioiden tavoin sananvallan lisäämistä, kansantalouden vakaavuutta ja yhteiskunnan väkivaltakoneiston ylläpitoa. Osioiden sisältö ja niiden pisteytysmenettely tuottivat välttämättä faktorin, jonka toiseen päähän latautuivat postmaterialistiset demokratiaosiot ja toiseen päähän konservatiivisuutta osoittavat (materialistiset) vakaata taloutta ja valtion väkivaltakoneistoa arvostavat osiot. Kuvaavaa ulottuvuudelle oli se, että »kauniimpien kaupunkien» arvostus, jonka olisi pitänyt olla hyvinkin vaihtoehtoinen ja vihreä arvo, ei latautunut tällä perusfaktorilla juuri lainkaan (.08). (Inglehart 1977, 46)

Olisikin ollut varsin luontevaa nimetä arvosuuntauokset käyttämällä sellaisia tuttuja käsittepareja kuin demokraattisuus-autoritaarisuus tai radikalismi-konservatismi.

Inglehartin empiirisen arvoulottuvuuden toimimattomuus voidaan osoittaa yksinkertaisella fiktiivisellä esimerkillä. Kuvitellaanpa, että koottaisiin esimerkiksi Saksan Liittotasavallassa uusi haastatteluaineisto vanhan mallin mukaan lisäämällä kuitenkin osio, joka koskisi ydinaseiden poistamista. Varsin luultavasti nuoriso ja muutkin postmaterialistit arvostaisivat ajatusta. Kuitenkin Inglehartin ajattelutavan mukaan ydinaseiden vastustaminen on mahdollisimman materialistinen arvo, kun se koskee suoraan fyysistä olemassaoloa. Muita vastaavia esimerkkejä voisi keksiä. Inglehartinkin esille nostamat nationalistiset ja internationalistiset arvot ovat ristiriidassa hänen teoreettisen ajattelunsa kanssa. Materialistit ova nationalisteja, vaikka kansallisen itsetunnon korostaminen liittyy selvästi ylimpiin tarpeisiin Maslowin hierarkiassa.

Lopuksi

Inglehartin esittämä hiljainen vallankumous ei kestä teoreettisesti eikä empiirisesti kriittistä tarkastelua. Samaan arvioon päätyi mm. Saksan Liittotasavallan politiikan uusia piirteitä tutkinut Lehner (1981, 320—322).

Tästä huolimatta arvokumous jossakin muussa mielessä on ilmeinen. Se arvojen suuntautuminen, joka näkyy esimerkiksi juuri vaihtoehtoliikkeiden kasvuna on osoitus tästä. Samanaikaisesti kuitenkin kehittyneissä yhteiskunnissa kovaa teknologiaa ja lisääntyvää kulutusta ihannoiva ajattelu on ehkä yleisempää kuin koskaan. Arvoristiriidat kärjistyvät ja niiden ratkaisut eivät ehkä olekaan aivan hiljaisia kumouksia.

L Ä H T E E T

- Hirsch, J. ja Roth, R., »Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden» perusta ja näköalat. *Poliittikka* 23 (1981): 1, 6—24.
- Inglehart, R., *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton University Press: Princeton 1977.
- Inglehart, R., The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies. *American Political Science Review* LXV (1971): 4, 991—1017.
- Lehner, F., Die »stille Revolution»: Zur Theorie und Realität des Wertwandels in hochindustrialisierten Gesellschaften. In Klages, H. und Kmiecik, P. (Hg.) *Wertwandel und gesellschaftlicher Wandel*. Frankfurt am Main und New York 1981 (1979).
- Noro, A., Kovikset ja pehmikset ottelevat — yhteiskuntateoria kuolee katsomossa? *Sosiologia* 19 (1982): 1, 37—40. (1982 a.)
- Noro, A., *Haastattelu Tutkain-lehdessä* 1982: 2 (Liisa Salolahti). (1982 b).
- Sänkiäho, R., Puolueiden pilttuuden ovet loksahivat auki. *Ulkopolitiikka* 19 (1982): 1, 33—40. (1982 a).
- Sänkiäho, R., Luokkien romahdus. *Aamulehti* 30.11.1982. (1982 b).